

Romanchuk N., Romanchuk N. The use of information and communication technologies of teaching foreign languages in higher educational institution

The article explores the possibility of using information and communication technologies of teaching foreign languages in higher educational institutions in modern conditions. Actual problems of modern approaches to teaching foreign languages in higher educational institutions are analyzed. Knowledge of foreign languages is a component of professional competence of specialists in various areas of study. Foreign language is characterized by a unique property, which is expressed by the preparation of students to effective speech communication that depends on the ability to adequately express their own thoughts and understand the thoughts of the interlocutor in a real situation. The essence, content, functions, information and communication technology are identified and justified. Information and communication technologies give the opportunity to present material using computer and media usage; the level of competence of students on the ratings is diagnosed. The use of information and communication technologies contributes to the development of thinking of students, formation of skills to make decisions in difficult situations, formation of information culture. The effectiveness of information and communication technologies of teaching foreign languages for the development of speaking competence of students of higher educational institutions is proved.

Key words: learning technology, information and communication technology, humanistic paradigm in education, the process of teaching foreign languages, foreign language communicative competence.

Стаття надійшла до редколегії 17.12.2017

УДК 378:[81'243:33]

Катерина РУДНІЦЬКА

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна
e-mail: karudik29@gmail.com

**ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ**

У статті висвітлено особливості професійно-орієнтованого навчання іноземної мови майбутніх фахівців економічного профілю. Професійно-орієнтоване навчання іноземної мови охарактеризовано як навчання у тісному взаємозв'язку із фаховими дисциплінами для отримання додаткових професійних знань і формування професійно значущих якостей особистості. Обґрунтовано необхідність поступового переходу від адаптованих навчальних матеріалів на першому курсі до автентичних на старших курсах підготовки. З'ясовано, що одиницею представлення такого матеріалу є навчальний текст. Комунікативна діяльність на основі навчальних текстів формує професійно-мовленнєві, навчально-професійні, соціокультурні вміння і навички майбутніх фахівців економічного профілю.

Ключові слова: професійно-орієнтоване навчання, іноземна мова, фахівці економічного профілю, навчальний текст, методика навчання, студент.

Сучасна економічна ситуація в Україні, зростання багатонаціонального співробітництва роблять актуальним питання підготовки фахівців економічного профілю, які здатні спілкуватися іноземною мовою, налагоджувати професійні контакти, досягати взаєморозуміння у діалозі культур сучасного ділового світу.

Працюючи з іншомовними партнерами, документацією та професійною літературою іноземною мовою, майбутнім фахівцям економічного профілю потрібно вміти точно та зрозуміло передавати, ідентифікувати та використовувати поняття рідною та іноземною мовами. З метою формування цих умінь необхідно не лише знати базову термінологію економічної сфери, рідною, а й

уміти аналізувати поняття, здійснювати переклад термінів, які не мають стійкого еквіваленту, мовних паралелей.

У зв'язку з цим, оновлення змісту і методів навчання, розвиток і модернізація вищої освіти, зокрема забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців економічного профілю до професійного спілкування іноземною мовою, набуває першочергового значення.

Протягом останніх років вітчизняні та зарубіжні науковці активно досліджували питання професійно-орієнтованого навчання іноземної мови. Зокрема підходи до навчання іноземної мови в системі вищої освіти проаналізовані в працях Г. Китайгородської, Е. Комарової, С. Ніколаєвої.

Методологією та практикою навчання іноземних мов займалися Н. Басай, О. Б. Бігич, І. Зимняя, С. Ніколаєва. Особливості підготовки майбутніх фахівців до професійного іншомовного спілкування вивчали такі британські вчені, як Дж. Адамс, М. Аллан, М. Барнард.

Водночас аналіз науково-педагогічної літератури та наявної практики засвідчує, що проблема професійно-орієнтованого навчання іноземної мови майбутніх фахівців економічного профілю не осмислена належним чином.

Мета статті – визначити особливості професійно-орієнтованого навчання іноземної мови майбутніх фахівців економічного профілю.

Професійно-орієнтоване навчання мови виникло в 50-ті роки ХХ століття як метод профільного вивчення іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах, спрямований на підвищення рівня знань у межах своєї спеціальності та професійної спрямованості майбутнього фахівця. Проблемам теорії професійно-орієнтованого викладання іноземної мови присвячені роботи Л. Алексєєвої [2], О. Іванової [3], О. Мінеєвої [4]. Науковці обґрунтували теоретичні положення про іноземну мову як ефективний засіб підвищення рівня знань зі своєї спеціальності та формування професійної спрямованості; сформулювали принцип професійної спрямованості навчального матеріалу під час навчання іноземної мови у ВНЗ. На початку ХХІ ст. професійно-орієнтоване навчання іноземної мови розвивається в контексті нового напрямку, який у зарубіжній науковій літературі отримав назву «викладання іноземних мов для спеціальних цілей» або «мова спеціального призначення» («languages for special purposes» (LSP) – в англо-американській літературі, «Fachsprachen» – у німецькомовній літературі). Теоретичні основи напрямку закладені у працях Дж. Седжера, Д. Дунгуса і П. Макдональда [7], які сформулювали методичні принципи розробки курсів і програм LSP, визначили необхідність адаптації програм з вивчення іноземної мови відповідно до навчальних і лінгвістичних потреб конкретної групи.

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави характеризувати професійно-орієнтоване навчання іноземної мови як навчання у тісному взаємозв'язку із фаховими дисциплінами для отримання додаткових професійних знань і формування професійно значущих якостей особистості. Іноземна мова є важливим засобом особистісно-професійного розвитку студентів, необхідною умовою успішної майбутньої професійної діяльності [5, 3].

На усіх етапах професійно-орієнтованого навчання іноземної мови важливо дотримуватися

певних вимог до проведення занять. На кожному етапі важливо враховувати: рівень іншомовної підготовки студентів-економістів; логічну послідовність у викладі навчального матеріалу, виділення основної інформації, виключення повторів, обов'язкове використання засобів зв'язку між частинами складних речень і частинами тексту; дозування обсягу текстового і мовного матеріалу; дотримання відповідного темпу подачі інформації; дотримання обґрунтованого співвідношення видів мовленнєвої діяльності; використання форм організації занять і форм контролю відповідно до рівня сформованості навичок і вмінь у певній мовленнєвій діяльності.

Тривале спостереження за навчальною діяльністю студентів економічних спеціальностей підтверджує необхідність наблизити зміст навчання до комунікативних потреб їхньої майбутньої професійної діяльності. Здебільшого майбутнім фахівцям економічного профілю на практичних заняттях з іноземної мови доводиться читати оригінальну навчальну літературу (підручники, статті за фахом тощо), слухати автентичні тексти, передавати наукову інформацію в різних формах монологічного і діалогічного мовлення. У зв'язку з цим основними формами комунікативної діяльності в навчально-професійній сфері слід визнати читання, аудіювання і говоріння. Водночас для забезпечення таких потреб студентам необхідні знання з наукового стилю мовлення обраного фаху, зокрема граматичних форм і структур, правила їх оформлення, а також сукупність термінів загальнонаукового і загальнопрофесійного вокабуляру. Зазначимо, що студенти опановують мову фаху на 2–4 курсах (факультативно), яку дослідники визначають як «практичну реалізацію наукового стилю мовлення у системі потреб певного профілю знань і конкретної спеціальності» [6, 8]. Основною метою і завданнями викладання мови фаху є вивчення термінології базових дисциплін, формування і розвиток умінь і навичок працювати з відповідною фаховою літературою.

Навчання мови спеціальності відбувається на основі опрацювання навчальних текстів. Навчальний текст постає як одиниця, що містить таке повідомлення, у якому доказово розкривається зміст досліджуваного об'єкта, сукупність його характеристик у певному напрямі, що відображає аспект розгляду певного об'єкта в конкретній дисципліні. Використання навчального тексту дозволяє створювати ситуації навчально-професійного спілкування, доповнює знання студентів, отримані під час вивчення базових дисциплін. Комунікативна діяльність на основі навчальних текстів формує професійно-мовленнєві,

навчально-професійні, соціокультурні вміння і навички, зокрема, адекватно розуміти загальний зміст наукових текстів, на основі сприйнятої інформації виділяти мікротеми, ключові слова, деталі, окремі факти, положення і зв'язки між ними, репродукувати основний зміст навчального тексту з опорою на план, будувати власне (усне чи письмове) висловлювання за вивченим матеріалом, застосовувати здобуті знання під час розв'язування навчально-професійних завдань тощо.

У зв'язку з низьким рівнем володіння іноземною мовою студентами економічного профілю і необхідністю формування в них лексичного запасу для читання професійно-орієнтованих текстів постає проблема створення і відбору навчальних текстів. Правильним є рішення, що враховує поступовий перехід від адаптованих навчальних матеріалів на першому курсі до автентичних на старших курсах підготовки. Провідними методистами визначено, що лексичний матеріал до текстів має добиратися з урахуванням критеріїв комунікативної значущості, професійної орієнтованості, частотності відібраної термінології, семантичної і словотвірної цінності слів. Обсяг нового граматичного матеріалу подається дозовано. Зважаючи на те, що в подальшому студентам доведеться самостійно опрацьовувати великі обсяги літератури за фахом, рекомендується зберігати стильову своєрідність текстів, характерних для певної спеціальності.

Аналіз навчально-методичної літератури показав, що основними типами навчальних текстів, на основі яких майбутні фахівці економічного профілю вчать будувати свої монологічні висловлювання, є тексти описового характеру: описи матеріальних об'єктів (предметів, явищ, фактів), опис матеріального процесу (експерименту, дії тощо), опис абстрактних понять, опис таблиць, схем тощо. Вибір такого функціонально-смыслового типу тексту зумовлений ще й іншими причинами. По-перше, такий тип тексту містить основний пласт лексики, передбаченої мінімумом. По-друге, він дозволяє реалізувати комунікативні ситуації, що є типовими для тематики занять з фахових дисциплін: визначення об'єкта, якісна характеристика об'єкта, класифікація об'єкта, характеристика за складом і властивостями, використання явища на практиці тощо.

Підкреслимо, що одиницею представлення навчального матеріалу є навчальний текст, але першочерговим завданням для викладачів постає розробка системи алгоритмів роботи з текстом і комунікативно-когнітивних вправ і завдань на закріплення способів вираження логіко-смыслових категорій наукового тексту та професійного мовлення. Роботу з навчальними текстами

плануємо так: від підготовленого сприйняття тексту до його репродукування, а потім і продукування власного монологічного висловлювання на основі вивченого. Такий алгоритм роботи з навчальним текстом формує у студентів навички мовленнєвої поведінки у навчально-професійній сфері.

Досвід показує, що краще засвоїти навчальний матеріал і підвищити продуктивність навчання допомагає використання сучасних методик. Саме тому, на заняттях з іноземної мови особливу увагу приділяємо методикам проблемного навчання («Task-based Learning»), проектного навчання («Project-based Learning») та змішаного навчання («Blended learning») іноземної мови.

Методика проблемного навчання «Task-based Learning» передбачає зосередження уваги на завданні, а не граматичних або лексичних структурах. Цілком зрозуміло, щоб успішно впоратися із завданням, студенти повинні правильно використовувати мову та обмінюватися своїми ідеями. Зазвичай не існує єдиної правильної відповіді на подібні завдання, а студенти самі вигадують спосіб їх виконання, використовуючи будь-які мовні зразки. Перший етап навчання згідно із зазначеною методикою полягає у тому, що викладач дає тему і знайомить студентів із ситуаціями, лексикою, текстами (читання і аудіювання). Подальша його діяльність полягає у поясненні сутності завдання й організації навчання студентів на занятті. Це сприяє їх активній участі та розвитку мовних навичок. На другому етапі студенти виконують завдання в парах або групах. Після цього вони можуть представити свої ідеї та висновки одногрупникам. Особливістю третього етапу є те, що викладач продовжує роботу над завданнями, поставленими на другому етапі. На цьому етапі студенти використовують попередньо здобуті знання з іноземної мови задля швидкого вирішення визначеного завдання. Перевага методики «TBL» порівняно з традиційними підходами полягає в тому, що вона дозволяє студентам зосередитися на реальному спілкуванні, який передуює вивченню складних мовних конструкцій. Означена методика передбачає зосередженість на потребах студентів, «занурюючи» їх в комунікативні ситуації, що дає можливість використовувати всі свої мовні ресурси, для вирішення завдань, допомагає студентам визначити свої «прогалини» у знанні іноземної мови і розвиває комунікативні вміння, створює можливості для тренування широкого спектру мовних знань (сполучуваність слів, лексичні фрази, частини мови).

Методика проектного навчання «Project-based Learning, PBL», на відміну від TBL, зорієнтована на весь курс навчання або навчальний рік, а не на

кожне окреме заняття. Особливістю такої методики є виділення основної теми проекту, на основі якої формулюються всі завдання, подальший збір, аналіз і використання необхідного матеріалу, взаємодія з одногрупниками для обміну думками; отримання кінцевого продукту у вигляді плакатів, презентацій, доповідей, відео, веб-сторінок, блогів тощо. Перевагою подібної методики є відтворення реалій повсякденного життя в комунікативних ситуаціях на основі міждисциплінарних зв'язків.

Застосування методів проектування під час навчальної роботи (виготовлення власної візитної картки, мультимедійна презентація з тем «Perfect competition», «Monopoly – barriers to entry», «Economic strategy of Ukraine») сприяють комунікативному, когнітивному, морально-етичному розвитку особистості і формуванню таких якостей, як гнучкість мислення, самостійність, толерантність, здатність до саморефлексії тощо.

Методика змішаного навчання іноземної мови (Blended learning) набуває популярності, оскільки вона, з одного боку, дозволяє максимально продуктивно організувати час викладача і окремо взятого студента, а з іншого – робить процес вивчення мови цікавим і доступним. Ця методика передбачає комбінування різних способів подачі

навчального матеріалу (очне face-to-face, електронне online learning та самостійне навчання self-study learning) з використанням методики управління знаннями [1]. Переваги змішаного навчання передусім полягають у можливості вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію студента разом з викладачем, постійної взаємодії студента з однокурсниками і викладачем, відповідальності самого студента за результати навчання.

Отже, професійно-орієнтоване навчання іноземної мови ґрунтується на мовному і текстовому матеріалі, джерелом якого є наукова інформація текстів підручників чи лекцій з фахових дисциплін. В процесі навчання викладач іноземної мови повинен здійснювати поступовий перехід від адаптованих навчальних матеріалів на першому курсі до автентичних на старших курсах підготовки, а також координувати свою професійну діяльність з роботою викладачів-предметників. На кожному етапі важливо враховувати: рівень іншомовної підготовки студентів-економістів, логічну послідовність у викладі навчального матеріалу, виділення основної інформації, дозування обсягу текстового і мовного матеріалу, дотримання відповідного темпу подачі інформації, використання сучасних методик.

Список використаних джерел

1. Адольф В. А. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления / В. А. Адольф, Н. Ф. Ильина ; Агентство образования адм. Краснояр. края, Краснояр. краев. ин-т повышения квалификации и проф. переподгот. работников образования. — Красноярск : Поликом, 2007. — 204 с.
2. Алексеева Л. Е. Методика обучения профессионально ориентированному иностранному языку: курс лекций : методическое пособие / Л. Е. Алексеева. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2007. — 136 с.
3. Иванова О. Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Иванова Оксана Юрьевна ; Орловский государственный университет. — Орел, 2005. — 245 с.
4. Минеева О. А. Формирование профессионально-иноязычной коммуникативной компетентности будущих инженеров в вузе : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13. 00. 08 «Теория и методика профессионального образования» / Минеева Ольга Александровна ; Волж. гос. инженер.-пед. ун-т. — Нижний Новгород, 2009. — 226 с.
5. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов : учебное пособие / П. И. Образцов, О. Ю. Иванова ; под ред. П. И. Образцова. — Орел : ОГУ, 2005. — 114 с.
6. Основы научной речи : учебное пособие для студентов нефилологических высших учебных заведений / Н. А. Буре, М. В. Быстрых, С. А. Вишнякова и др. ; под ред. В. В. Химика, Л. Б. Волковой. — СПб. : Филологический факультет СПбГУ. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. — 272 с.
7. Sager J. C. English Special Languages: Principles and Practice in Science and Terminology / J. C. Sager, D. Dungworth, P. F. MacDonald. — Wiesbaden : O. Brandstetter Verlag KG, 1980. — 368 p.

References

1. Adolf, V. A., & Ilina, N. F. (2007). Innovatsionnaia deiatelnost pedagoga v protsesse ego professionalnogo stanovleniia. Krasnoiarsk: Polikom [in Russian].
2. Alekseeva, L. E. (2007). Metodika obucheniia professionalno orientirovannomu inostrannomu iazyku: kurs lektzii. Sankt-Peterburg: Filologicheskii fakultet SPbGU [in Russian].
3. Bure, N. A., Bystrykh, M. V. & Vishniakova, S. A. (2003). Osnovy nauchnoi rechi: uchebnoe posobie dlia studentov nefilologicheskikh vysshikh uchebnykh zavedenii. Sankt-Peterburg: Filologicheskii fakultet SpbGU [in Russian].
4. Ivanova, O. Iu. (2005). Professionalno-orientirovannoe obuchenie inostrannomu iazyku na neiazykovykh fakultetakh vuzov. (Dis. kand. ped. nauk). Orlovskii gosudarstvennyi universitet, Orel [in Russian].
5. Mineeva, O. A. (2009). Formirovanie professionalno-inoiazychnoi kommunikativnoi kompetentnosti budushchikh inzhenerov v vuze. (Dis. kand. ped. nauk). Volzhskii gosudarstvennyi inzhenerno-pedagogicheskii universitet, Nizhnii Novgorod. [in Russian].
6. Obraztsov, P. I., & Ivanova, O. Iu. (2005). Professionalno-orientirovannoe obuchenie inostrannomu iazyku na neiazykovykh fakultetakh vuzov. Orel: OGU [in Russian].
7. Sager, J. C., Dungworth, D., & MacDonald, P. F. (1980). English special languages: principles and practice in science and terminology. Wiesbaden: O. Brandstetter Verlag KG.

Рудницкая К. В. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку будущих специалистов экономического профиля

В статье освещены особенности профессионально-ориентированного обучения иностранному языку будущих специалистов экономического профиля. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку характеризуется как обучение в тесной взаимосвязи с профессиональными дисциплинами для получения дополнительных профессиональных знаний и формирование профессионально значимых качеств личности. Обоснована необходимость перехода от адаптированных учебных материалов на первом курсе к аутентичным на старших курсах подготовки. Выяснено, что единицей представления такого материала является учебный текст. Коммуникативная деятельность на основе учебных текстов формирует профессионально-речевые, учебно-профессиональные, социокультурные умения и навыки будущих специалистов экономического профиля.

Ключевые слова: профессионально-ориентированное обучение, иностранный язык, специалисты экономического профиля, учебный текст, методика обучения, студент.

Rudnitska K. Professionally-oriented foreign language teaching of future economists

The article deals with the peculiarities of professionally-oriented foreign language teaching of future economists. Professionally-oriented language teaching appeared in the 50 years of the twentieth century as a method of specialized teaching of foreign languages in non-language higher education institutions, aimed at improving the level of knowledge within its specialty and the professional orientation of a future specialist. The theoretical problems of professionally-oriented foreign language teaching were analyzed by L. Alekseeva, O. Ivanova, O. Mineeva. The researches revealed that the foreign language can be an effective tool to improve the level of students' knowledge in specialty and to form their professional orientation.

At the beginning of the XXI century professionally-oriented foreign language teaching was developed in the context of a new direction, which in foreign scientific literature has been called «teaching foreign languages for special purposes» or «languages for special purposes» (LSP). The theoretical foundations of this direction were laid down in the research of Sager J., Dungworth D., MacDonald P., who formulated the methodological principles for the development of LSP courses.

At all stages of professionally oriented foreign language teaching it is important to adhere to certain requirements. At each stage the teacher must take into account: the level of foreign language of students; the use of class organization forms; the allocation of basic information; the logical sequence in the presentation of the educational material; the volume of educational material. Fundamental element of educational material becomes scientific text, the use of which allows students: to learn professional and scientific terms; to understand the general content theme; to allocate keywords, details, separate facts; to reproduce the main content of the text on the basis of the plan, to build the dialogue.

Key words: professionally-oriented teaching, foreign language, specialists in economics, scientific text, teaching methods, student.

Стаття надійшла до редколегії 17.12.2017